

І.В. Мошик

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ГЛУХІВ»

Проаналізовано особливості культурно-просвітницької роботи Національного заповідника «Глухів» у сучасних умовах. Здійснена характеристика її напрямків, форм та методів діяльності, визначений зв'язок з науково-дослідною та науково-освітньою роботою, окреслені пріоритети і перспективи.

Ключові слова: музейні установи, експозиція, культурно-освітня діяльність, музейна педагогіка, історичне мислення, національна самосвідомість

Одним з найактуальніших завдань сучасного суспільства є створення сприятливих умов формування повноцінної особистості, зорієнтованої на загальнолюдські, культурно-історичні, художньо-естетичні, духовні цінності.

Звернення до цінностей, накопичених та оберігасмих людством у світовій культурі, передбачає залучення особистості до культурно-історичного простору, що створює ґрунт для самоусвідомлення себе як суб'єкту культури. Особлива роль у цьому належить музейним закладам, які виводять індивіда за межі соціуму, цивілізації у світ культури. У сучасних умовах наше суспільство все більше починає усвідомлювати, що майбутнє української держави та доля її прийдешніх поколінь, без перебільшень, залежить від того, чи зуміємо ми зберегти та примножити неоціненну спадщину національної культури. Сьогодні, як ніколи, надзвичайно актуальним є питання укріплення національної гідності та авторитету України у сучасному світі, що неможливо без усвідомлення нами власної культурної самобутності та розуміння високодуховної спадщини. Тому суспільство віднаходить у музейних закладах втілення суті культури у її взаємному переході від минулого до сьогодення.

Проблеми культурно-просвітницької діяльності музейних закладів розглядалися дослідниками у контексті виховних процесів, у системі музейної педагогіки [1]. Об'єктом пильної уваги були питання форм і методів організації культурно-освітньої діяльності музеїв, можливості використання новітніх педагогічних технологій у музейному середовищі [2; 3; 4; 5], розроблення й механізмів реалізації освітніх програм у просторі музею [6; 7]. Аналіз історіографії свідчить, що більшість дослідників цілком справедливо визнають музейну педагогіку і як галузь наукового знання, і як сферу практичної культурно-освітньої діяльності музею. Водночас, між теорією та практикою вирішення проблем, пов'язаних з організацією культурно-освітнього процесу в музейному середовищі, існують помітні суперечності, насамперед між

активним розвитком музейної педагогіки як науки й недостатньо ефективним упровадженням її ідей у практику діяльності музеїв.

На прикладі аналізу культурно-просвітницької діяльності Національного заповідника «Глухів» автор спробує донести до широкого науково-освітнянського загалу засоби реалізації вдалого поєднання науково-теоретичного обґрунтування та практичного застосування форм та методів вищезазначеної роботи.

У системі культурно-просвітницької роботи місія музейного закладу – бути активноїю ланкою у справі формування особистості. Музей формує почуття причетності та поваги до минулого. Будучи своєрідним посередником між минулим і сьогоденням, він зберігає, фіксує і передає в особливій формі предметне і природне оточення людини. Важливою особливістю усіх форм роботи музейного закладу на сучасному етапі є те, що це вже не просто наукова установа, як було у ХІХ ст., або науково-освітня до недавнього минулого. Сьогодні музей реалізує свої функції як певний механізм соціокультурної комунікації, який сприяє відтворенню і взаємодії різних культурних спільностей. Музейний заклад давно перестав бути тільки центром зберігання і передачі історичної спадщини. Як один із найсучасніших проявів у нашій культурі він разом з храмом і бібліотекою складає основу культурного і громадського життя, будучи сховищем живої класичної спадщини, одночасно впливаючи на зміни сучасної інтелектуальної, духовної та художньої сфери.

Так склалося, що протягом останніх семи років роботи Національного заповідника «Глухів» одну із його головних місій – культурно-просвітницьку діяльність – за великим рахунком виконує музей археології, який працює на правах відділу. Основу фондової колекції складають речові пам'ятки, знайдені на території літописного м. Глухова і Глухівського району під час проведення охоронних археологічних розвідок. Сучасна експозиція музею носить історико-краєзнавчий характер, який пов'язаний з природою, історією та культурою Сіверщини, тому відповідно екскурсія по музею має назву «Скарби Сіверської землі», методика проведення якої суттєво збагачується за допомогою використання елементів дискусії, діалогу, міркувань і пояснень. Для емоційного сприйняття застосовуються особливі образно-емоційні прийоми: занурення в минуле, емпатія, театралізація.

Щорічно заповідник відвідують близько 20 тис. чоловік, з них майже 75 % становлять організовані відвідувачі. Екскурсії проводяться не тільки по музею археології, а й по іншим цікавим історичним місцям Глухівщини. Найбільш відвідуваними є оглядові екскурсії по місту, з вежі міського водогону. Низка тематичних екскурсійних маршрутів

– «Глухів – столиця Гетьманщини», «Глухів музичний», «Глухів Терещенків», «Храми Глухова» «Глухів героїчний» – знайомить відвідувачів з конкретними меморіальними і архітектурними пам'ятками міста. Справжнім експериментом для наукових співробітників закладу стала розробка і апробація маршрутів «Крейдяні гори Заруцького», «Глинська пустинь», «Шляхами Волокитинського дива», «Чернечі джерела», де до історичного контексту інтегровані гідрологічні, ботанічні, зоологічні аспекти.

Заповідником активно застосовуються різні форми лекційної роботи з використанням новітніх інтерактивних технологій: інтерактивна лекція, слайд-розповідь, урок історичної пам'яті, кіноурок, літературна бесіда, тематична бесіда. На базі текстів основних лекцій – «Глухів історико-архітектурний», «Містобудування Глухова», «Архітектура старого Глухова», «Глухів літературний», «Глухівські майстри живопису» – вивчаються та впроваджуються в практику новітні форми та методи лекційної роботи, оновлюються діючі та розробляються нові напрямки у формуванні тематичних лекторіїв, розробляються сценарії всіх культурно-просвітницьких заходів, які проводить заповідник.

Учні загальноосвітніх шкіл та студентська молодь, беззаперечно, є основним контингентом культурно-просвітницьких заходів заповідника. Традиційно їх проведення проходить із залученням учителів шкіл, викладачів вишів, представників засобів масової інформації, громадськості міста. Так у лютому 2015 р. відбулось відкриття виставки «Чорні тюльпани Донбасу», присвяченій роботі Всеукраїнської громадської організації «Союз «Народна пам'ять» гуманітарної місії «Евакуація 200», що проходить під управлінням військово-цивільного співробітництва Збройних Сил України, Національного військово-історичного музею України в зоні АТО. Презентація супроводжувалася відеорядом фотознімків та кадрами фільмування з місця подій під відповідний музичний супровід. Враховуючи специфіку обраної теми і особливості оригінальних експонатів, для огляду експозиції і проведення екскурсії з урахуванням вікових особливостей аудиторії та її підготовленості до сприйняття інформації розроблено кілька варіантів фільму-супроводу, що дає унікальну можливість впливати на інтелект, емоційну й моральну сфери особистості, активізуючи чуттєве сприйняття і стимулюючи ціннісне ставлення людини до навколишньої дійсності. У зв'язку із цим, зважаючи на сучасну парадигму освіти й виховання, пріоритетним для працівників заповідника є завдання ефективного використання унікальних предметів музейного середовища не тільки для ілюстрації інформації, що пропонується, а, насамперед, – для стимулювання

процесів пізнання й осмисленого сприйняття історичних подій.

У такому ж контексті, із застосуванням театралізації, проводяться екскурсії і по виставці «Миттєвості Великої війни» у пам'ятці національного значення «Київська брама Глухівських міських укріплень».

Презентації книг істориків і пам'яткознавців, які досліджують проблеми історико-культурної спадщини регіону, стали невід'ємною частиною наукового життя регіону. Так у жовтні 2014 р. під час знайомства краєзнавців, учителів історії, працівників учбових закладів зі збірником документів «История и генеалогия глуховских евреев в заметках Черниговских губернских ведомостей», складеним В. Назаровою і виданим сумісно із заповідником, відвідувачі поринули у атмосферу початку ХХ ст., опинившись у стилізованій оселі глухівського єврея. Презентація супроводжувалася відеорядом з видами міста, його вулиць, крамничок, фотографій вихованців глухівського Хедера (єврейської школи), колоритних родинних портретів. Застосування таких форм та методів роботи формує у відвідувачів почуття причетності та поваги до минулого, створює особливе середовище для емоційно-оціночного пізнання та ціннісного відношення до культурно-історичної спадщини.

Для інформаційного забезпечення культурно-просвітницької роботи створена та постійно оновлюється web-сторінка заповідника, здійснюється видавнича діяльність через друк газети «Соборний майдан», буклетів, листівок, монографій, збірника наукових праць «Сіверщина в історії України». По основним екскурсійним маршрутам розроблені рекламні проспекти, яскраво ілюстрований та інформаційно наповнений путівник по музею археології.

Газета «Соборний майдан» є періодичним виданням (шість номерів на рік), заснованим у 2004 р. Інформаційна складова матеріалу, який розміщується на її шпальтах, дає можливість читачу ознайомитись з діяльністю установ, закладів, меценатів, видатних діячів, науковців, духовенства і просто пересічних громадян Глухівщини у різній історичний період. В газеті друкуються спогади відомих глухівчан, епістолярна спадщина, розміщуються раніше невідомі світлина, архітектурні проекти забудови Глухова, архівні документи, документальні свідчення діяльності жителів міста та його округи, передруковуються цікаві статті з історії регіону з видань кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. З газетою активно співпрацюють науковці та краєзнавці регіону. Таким чином заповідник використовує не тільки інтелектуальну складову своїх наукових співробітників, а й активно залучає до своєї науково-просвітницької діяльності істориків, працівників музейних, бібліотечних,

навчальних закладів.

Наразі намітилася небезпечна тенденція перетворення музейних установ в центр проведення дозвілля при скороченні і навіть відмові від наукових досліджень. Не зменшуючи значення культурно-освітньої діяльності, важливо зберегти сутнісні параметри музейної роботи – наукове вивчення джерел і представлення результатів суспільству. З огляду на такі завдання та з метою популяризації історико-культурної спадщини регіону заповідником традиційно, кожного року, проводиться науково-практична конференція «Сіверщина в історії України», до початку якої видається однойменний збірник наукових праць, де акумульовані дослідження науковців України та зарубіжжя відповідного тематичного спрямування, що неабияк допомагає у здійсненні культурно-просвітницької роботи.

Отже, однією з найважливіших функцій культурно-просвітницької роботи музейних установ є пропаганда наукових знань, а для музеїв історичного профілю, зокрема, – формування історичного мислення і національної самосвідомості. Цінність експозиційних матеріалів полягає в тому, що вони мають широкі інформаційні дані. Таким чином, музейні установи стали нині одним з найважливіших засобів освіти, виконуючи функції додаткової освіти і здійснюючи їх у специфічній формі – символічному акті зустрічі минулого та сьогодення, в діалозі музею і відвідувача, який має право вибору та інтерпретації побаченого і почутого.

Посилання

1. Столяров Б.А. Художественный музей и система образования: концепция педагогического взаимодействия / Б.А. Столяров, А.Г. Бойко, Н.Д. Рева. – СПб., 1995. – 67 с.
2. Белякова Л.М. Новые образовательные технологии в музейной коммуникации / Л.М. Белякова // XXIX Всероссийский семинар «Музей и подрастающее поколение». Сб. материалов. – М., 2007. – С. 34–37.
3. Борисова М. Культурно-образовательная деятельность музеев / М. Борисова // Музей. – 2009. – № 5. – С. 33–34.
4. Мастеница Е.Н. Музей и посетитель / Е.Н. Мастеница, Л.М. Шляхтина // Михайловская пушкиниана. Сб.ст. – М., 2001. – Вып. 19. – С. 5–16.
5. Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия / Отв. ред. А. Щербакова. Сост. Н. Копелянская. – М., 2012. – 176 с.
6. Гафар Т. Образование в современном музее: типы программ и направления развития / Т. Гафар // Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия / Отв. ред. А. Щербакова. Сост. Н. Копелянская. – М., 2012. – С. 29–39.
7. Приставка Т.А. Педагогические условия формирования у школьников исследовательской культуры средствами музейной коммуникации / Т.А. Приставка // XXVIII Всероссийский семинар «Музей и подрастающее поколение». Сб. материалов. – М., 2006. – 72 с.

Мошук И.В. Культурно-просветительская деятельность Национального заповедника «Глухов»

Проанализированы особенности культурно-просветительской работы Национального заповедника

«Глухов» в современных условиях. Сделана характеристика ее направлений, форм и методов деятельности, определена связь с научно-исследовательской и научно-образовательной работой, очерчены приоритеты и перспективы.

Ключевые слова: музейные учреждения, экспозиция, культурно-образовательная деятельность, музейная педагогика, историческое мышление, национальное самосознание.

Moshyk I.V. Cultural and educational activity of «Hlukhiv» National Reserve

Features of cultural and educational work of «Hlukhiv» National Reserve in modern conditions are analysed. The characteristic of the directions of activity, forms and methods is carried out. Communication of research and scientific and educational work with activities of cultural and educational work is defined, and also its priorities and prospect are outlined.

Key words: museum establishments, exposition, cultural and educational activity, museum pedagogics, historical thinking, national consciousness.

30.03.2015 p.

УДК 069(477):(379.822+658.589) «200»

О.В. Харченко

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ХУДОЖНІХ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В публікації розглядаються питання використання сучасних інноваційних технологій у культурно-просвітницькій діяльності вітчизняних художніх музеїв на поч. ХХІ ст. Проаналізовано сучасні набутки в сфері інноваційних технологій, які використовуються у роботі з відвідувачами різних категорій. Визначено особливості змісту інтерактивних форм культурно-освітньої діяльності в процесах трансляції історичного, культурного і мистецького досвіду музеїв художнього профілю в роботі з музейною аудиторією.

Ключові слова: інноваційні технології, культурно-просвітницька діяльність, художні музеї, музейні відвідувачі, інтерактивність, музейна експозиція, музейна інформація.

На початку ХХІ ст. у культурно-освітній роботі вітчизняних художніх музеїв важливими залишаються процеси інтерпретації музейних експозицій для різних категорій музейних відвідувачів. Специфіка культурно-освітньої роботи художніх музеїв України пов'язана з жанровим розмаїттям експонатів, на основі яких активно проводяться традиційні форми роботи, розробляються нові інтерактивні методики ознайомлення відвідувачів з різними видами і жанрами образотворчого мистецтва. Сучасна музейна комунікація обумовлює пошук найбільш ефективних освітніх технологій, які музеї можуть запропонувати відвідувачам, щоб задовольнити їх естетичні, рекреаційні, духовні потреби.